

שמות ב

המוחק אפילו אות אחת משבעה אלו לוקה").

דער כסף משנה איז עס מסביר: „ונראה שלא הי' בגירסת רבינו (אין גמרא) אהי אשר אהי"; און איז מוסיף, „בנוסחא שנדפסה בוויציאה" (פון רמב"ם) ווערט „אהי" יע גערעכנט אלס איינער פון די שבעה שמות. און אזוי זיינען דא נאך נוסחאות פון רמב"ם וואו „אהי" ווערט גערעכנט אלס איינער פון די שמות שאין נמחקין.

בדפוסים הרמב"ם (הנפוצים) שלפנינו אבער ווערט ניט דערמאנט „אהי".¹² ונראה, אשר דער בית יוסף נעמט אויך אן די נוסחא שלפנינו (וואו דער רמב"ם דערמאנט ניט דעם שם „אהי") והא ראי': כאטש אז ער עצמו זאגט (אין כסף משנה) אויף דעם נוסח הנ"ל, ונוסחא נכונה היא דמני שם אהי בכלל השבעה שמות, פונדעסטוועגן, בספרו של אחרי הכס"מ, ובפרט שהוא להלכה¹³ (בשו"ע שלו¹⁴) זאגט ער „ואלו השבעה שמות

א. דער איינציקער מאל וואס מ'גע- פינט אין דער תורה אז דער אויבער- שטער ווערט אנגערופן מיטן שם „אהי" אשר אהי, איז בפרשתנו (נאכדעם ווי משה רבינו האט געפרעגט באם אוי- בערשטן, הנה אנכי בא אל בני ישראל ואמרתי להם אלקי אבותיכם שלחני אליכם ואמרו לי מה שמו מה אומר אליהם, איז), ויאמר אלקים אל משה אהי אשר אהי ויאמר כה תאמר לבני אהי שלחני אליכם.

אין גמרא ווערט „אהי אשר אהי" גערעכנט אלס איינער פון די שמות שאין נמחקין.

דער רמב"ם אבער רעכנט ניט דעם שם „אהי אשר אהי" (אדער „אהי" אליין) צווישן די 7 שמות (וואס „כל

(1) ג, יד.

(2) שם, יג.

(3) שבעות לה, סע"א. ועד"ז בירושלמי מגילה פ"א הי"ט. מס' סופרים רפ"ד.

(4) כ"ה במקומות שבעה הקודמת. וכ"ה בריה ורא"ש (ס' כב) שבעות שם. אבל בריף שבעות שם „אהי". וכ"ה במאירי סנהדרין (נז, א) ד"ה ובמס' שבעות. רס"ג שבעה 16.

(5) הלי יסוהית פ"ז ה"ב.

(6) ראה לעיל הערה 4. וראה לקמן בפנים. ולהעיר מראב"ע וחזקוני כאן ועד (וראה גם רבותינו בעה"ת כאן): שהראשון (אהי) שם והשני (אשר אהי) פירוש השם (וכ"ה בכוזרי מאמר ד אות ג. וראה פ"י קול יהודה שם ובהערה 26), וראה לקמן הערה 17, ומ"ש במו"ש שהובא לקמן ריש סעיף ה.

(*) באבות דר"נ פל"ג, ב: עשרה שמות של שבת נקרא הקב"ה. אהי אשר אהי.

(*) אבל ראה להלן בירושלמי ומס' סופרים שם (ה"ב) אליף ה' מאה" (הובא ברמ"א י"ד סרע"ו ט"ו וראה נ"כ שם).

(7) לרמב"ם שם.

(8) וכ"ה בדק"ס שבעות שם שכ"ב כתי' ליתא, עיי"ש ובהערה פ שם.

(9) והוא בדפוס ויניציאה רפד ושי.

(10) וכן הביאו הלח"מ וקריט ספר לרמב"ם שם „אהי" בתוך ז' השמות.

(11) דפוס רומא לפני ר"מ וכוכ"ז דפוסים וכת"י — ראה שירת הרדב"ז (ח"ה) ללשונות הרמב"ם סי' אלף תז (לד): בדקנו בספרי הרב ז"ל כתיבת יד ונמצא כתוב בהם שם אהי — ראה עבודת המלך לרמב"ם כאן. ספר המדע (ירושלים, תשכ"ד) ושי"נ. (12) וכן ליתא בדפוס קושטא רסט. וכןראה שכי' לרוב הנוסחאות שהיו לפני הכס"מ.

(13) ראה שדי"ח כרך ט כללי הפוסקים ס"ג אות כח. וראה שם אות כט.

(14) י"ד סרע"ו ס"ט.

בפשטות פארוואס מ'געפינט ניט אין תנ"ך אז דער אויבערשטער זאל ווערן אזוי גערופן.²¹

אויך פון דרשת הגמרא²² (געבראכט אין רש"י²³) אויף „אהי אשר אהי" — „איל הקביה למשה לך אמור להם ליש-ראל אני הייתי עמכם" בשעבוד זה ואני אהי עמכם בשעבוד מלכותי — איז משמע, אז דאס איז ניט א שם, נאר דערמיט זאגט דער אויבערשטער (להיפך, אז עס איז ניט נוגע שמו, ווייל ער איז און וועט אלעמאל זיין מיט זיי — סיי כשנקרא בשם הוי' — הרחמים אדער בשם אלקים כו') — (ועי' ווי דער רמב"ן²⁴ טייטשט אפ די דרשה).²⁵

ועפ"ז י"ל אז דעריבער האלט דער בית יוסף — אז (לדעת הרמב"ם) איז „אהי אשר אהי" ניט קיין שם.

ג. ולכאורה איז אזוי משמע (אז „אהי אשר אהי" איז ניט קיין שם), אויך

— רעכנט ער ניט „אהי", ער איז נאר מוסיף „ויש גורסין גיב אהי אשר אהי"²⁶.

דארף מען פארשטיין: פארוואס נעמט אן דער ב"י אז די גירסא עיקרית איז רמב"ם איז אז „אהי" איז ניט פון די שמות שאין נמחקין? ובפרט אז ברוב הנוסחאות איז ש"ס ווערט „אהי אשר אהי" גערעכנט צווישן די שמות שאין נמחקין²⁷, און עס זיינען אויך דא נוסחאות אין רמב"ם וועלכע רעכענען דעם שם²⁸, כנ"ל.

ב. לכאורה יש לומר דעם טעם בזה: דער מדרש זאגט²⁹ אויפן פסוק: „אמר לי הקביה למשה שמי אתה מבקש לידע לפי מעשי אני נקרא פעמים שאני נקרא באל שדי בצבאות באלקים בה' כשאני דן את הבריות אני נקרא אלקים כו' וכשאני מרחם על עולמי אני נקרא ה' כו'". און פירט אויס „הוי אהי אשר אהי" אני נקרא לפי מעשי. ונפרש כוונת המדרש עכ"פ בדוחק³⁰ אז לויט דעם איז³¹ „אהי אשר אהי" ניט געזאגט גע-ווארן אלס שם, נאר עס מיינט „אני נקרא לפי מעשי". ולפ"ז איז אויך מובן

21) פי' מהר"ז שם. וראה גם ראב"ע כאן (פסוק טו): איננו במקרא רק במקום הזה. פרדס דלקמן הערה 43.

22) ברכות ט, ב. ועי' בשמוריר שם.

23) עה"פ.

24) כ"ה בברכות — בלשון עבר. אבל בפרשי „אהי" עמם בצרה הוא" — לשון עתיד (וכבשמוריר „אהי" עמם בשעבוד זה. וכ"ה נוסח הכ"י בדק"ס ברכות שם). והוא בהתאם לפירוש תיבת „אהי" שבכתוב. ואכ"מ.

25) עה"ת כאן פסוק יג: הקב"ה השיבו למה זה ישאלו לשמי אין להם צורך לראי אחרת כו'. ע"ש.

26) ועי' הוא לפי ב' ביאורים אחרונים שבאברבנאל פרשתנו כאן. ולכאורה כן משמע מתחלת דברי הכוזרי שם: וכאשר שאלו ואמרו לי מה שמו, ענונו לאמר מה להם לבקש מה שלא יוכלו להשיגו דומה למה שאמר המלאך (שופטים יג, יח) למה זה תשאל לשמי והוא פלאי (אבל ממשיך) אך אמור להם אהי, ופירושו אשר אהי והטעם הנמצא אשר אמצא להם בעת שיבקשוני כו'. וע"ש במפרשים.

15) וע"פ הנסמן בשו"ע „טורי" (ובפרט באם גי' מהב"י) ושם הובא ביחד עם שאר השמות (כדעת אביו הרא"ש כנ"ל) ובשו"ע מוסיף „יש גורסין — ה"ז מורה דלי לא סיל כהטור.

16) כדמוכח גם מזה שכי' גירסת הרי"ף, הרי"ה והרא"ש שבועות שם. וכ"ה לדעת הר"ס"ג ורב האי גאון (הובאו בס' האשכול ה' ס"ח (ס"ז)).

17) ולהעיר שבבאר שמות קודש וחול' להרמב"ם (העיקר בתורה שלמה פרשתנו כאן אות קעט) כתב: אהי אשר אהי שתייהן משמות הקדושים שאינם נמחקים אהי שלחני גם זה (השם) קדוש.

18) שמוריר פ"ג, ו. וש"נ.

19) כי קשה הלשון „נקרא", וכעיקר — ההשוואה להשמות הרי, אלקים כו'.

20) פי' מהר"ז שם. וראה פי' מתיב שם. ולהעיר מרבינו בחיי כאן.

שיגיעהו אליהם יאמת אצלם מציאות השם³¹.

בסגנון אחר: דער רמב"ם זאגט אז „אהי אשר אהי" איז ניט געמיינט זאגן די אידן זיין שם³², נאָר „הודיעהו יתברך (צו משה) הראות אשר יתקיים בהם מציאותו אצל חכמיהם³³, דאָס איז דער תוכני פון די ווערטער „אהי אשר אהי“³⁴.

ד. עס איז אָבער מובן אז תירוץ זה איז א דוחק גדול: וויבאלד אז לרוב נוסחאות השם איז „אהי אשר אהי“ איינער פון די שמות שאין נמחקין און אזוי איז איין דעת רוב הפוסקים, איז א דוחק גדול לאפוש מחלוקת ומן הקצה אל הקצה — אז לדעת מדרשי רז"ל הנ"ל, איז ניט נאָר זיינען די ווערטער „אהי אשר אהי“ ניט פון די שמות שאין נמחקין נאָר זיי זיינען בכלל ניט א „שם“!

און דערפאַר איז מסתבר לומר, אז די מדרשי רז"ל הנ"ל זיינען ניט עוקר דעם פירוש הכתובים מפשוטם (ודורשין אז „אהי אשר אהי“ איז ניט אַן ענטפער

פון דעם רמב"ם גופא אין מורה נבוכים³⁵: ער איז מבאר בארוכה שאלת משה „ואמרו לי מה שמו“, אז דערמיט האָט משה ניט געמיינט פרעגן וואָס איז דעם אויבערשטנס נאָמען

(וואָרעם דאָס וואָלט פאַר די אידן סייזיי ניט געווען קיין באַווייז אז „ה' שלחני“, ווי ער איז דאָס מסביר: אויב די אידן האָבן געוואוסט דעם אויבערשטנס נאָמען איז דאָך פון משה'ס זאָגן דעם שם ניטאָ קיין רא"י וואוּט אז דער אויבערשטער האָט אים געשיקט — ווייל כשם ווי די אידן ווייסן שמו ית', אזוי (ועאכריכ) האָט עס אויך משה גע'קענט וויסן פון פריער: און אויב זיי האָבן ניט געוואוסט דעם אויבערשטנס שם — וועלן זיי דאָך ווידער ניט האָבן קיין רא"י פון דעם וואָס משה וועט זיי זאָגן אז דאָס איז דער שם) —

נאָר שאלתו איז — אַ רא"י פאַר זיי אויף מציאות השם — „מפני שכל בני אדם אז אלא יחידים“ לא היו מרגישים במציאות השם; און אמירתו „מה שמו“ איז „לגדלו ולהדרו בספור כאלו אמר שעצמך ואמתתך לא יסכל אותה אדם“³⁶ משאיכ אין זיין „שם“ קען זיין „סכלות“ („אף שע"ד האמת סכלותם הי' על מציאותו יתעלה“³⁷)

און אויף דעם „למדהו השם אז מדע

(27) ח"א פס"ג. וראה בארוכה במדרשי התורה כאן (רמב"ן, אברבנאל, עקידה ועוד) מה שהשיגו על המרגישים. ואכ"מ.

(28) כ"ה הלשון במרג"ם. ובהוצאת קאפח: פרט לייחידים.

(29) לשון המרג"ם שם קרוב לסוף הפרק (וכן הועתק בפי' שם טוב שם). ובהוצאת קאפח: לא נעלמה לשון אדם.

(30) פי' שם טוב למרג"ם שם (ועד"ז הוא בפי' אפודי שם) — ע"פ המשך ל' הרמב"ם שם, ואמנם הרחיק כ"י (ע"ש) ועד"ז בהוצאת קאפח.

(31) מרג"ם שם. ובשינוי לשון בהוצאת קאפח.
(32) וכן משמע קצת מזה שבסוף הפרק במרג"ם שם ממשיך ומבאר, וכן שם חסין . . . וכן צור כ"י דפטיטא שתוארים אלה אינם בכלל השמות שאינם נמחקין. ומה שאומר ע"ז „שם“ כוונתו שם התואר. וכמו ברפס"א שם, אמנם שאר השמות כד"ן וצדיק וחנן ורחום ואלקים" שכולל התוארים שהם רק כינויים (רמב"ם הל' יסודות שם היה) עס שם אלקים. ועד"ז הוא בכמה מקומות בהפרקים שם. וראה צפצי' מהד"ת ב. ב.

(33) להעיר גם מרבתינו בעה"ת כאן: שמה יסבור משה ששמי אהי אשר אהי ולכך . . . שמה יקראוני עוד ישראל אהי וטעות יהי' בידם שהרי יש לו לקרות יהי' לעולם כ"י.

(34) ראה פי' אפודי למרג"ם שם: ואמר לו יתעלה שיאמר להם אהי אשר אהי ר"ל שיבאר להם במופת מציאות מחויבת המצאתו ואז ידעו שיש אלקה בעולם.

אויף שאלת משה, ואמרו לי מה שמו?⁴² שמות.

(— כפשוטו)

נאָר ווי זיינען מוסיף על הפשט — אז „אהי אשר אהי“ איז אויך מרמז אן ענין, אַ ראי' במציאות הוי'.

נאָכמער, פון דעם רמב"ם'ס רייד אין מו"נ עצמם איז מוכח אז „אהי אשר אהי“ איז דעם אויבערשטנס אַ שם⁴³: ער הייבט אָן „וזה השם“, ועוד — ער איז מפרש בפרטיות אַז דער תוכן והכרח אויף מציאות האל איז אין די ווערטער „אהי אשר אהי“ און איז דאָס מבאר בהמשך צום ביאור אין שם הוי',⁴⁴ ועוד — בהמשך צום ביאור אין „אהי אשר אהי“ ברענגט ער⁴⁵ און איז מבאר די אַנדערע שמות: וכן שם י"ה . . . ושדי וכי';⁴⁶ און ווי ס'איז אויך משמע פון דברי הרמב"ן⁴⁷, ברענגענדיק פון מורה נבוכים שם.

ויתירה מזו: לויטן רמב"ם אין מורה נבוכים קומט אויס אַז דער שם „אהי אשר אהי“ איז קרוב ומעין שם המפורש (שם הוי')⁴⁸ — מער ווי די אַנדערע

(35) וכן יש לבאר בדברי הרמב"ן בפי' דברי המדרש. וראה טור הארוך שם.

(36) ראה פי' שם טוב שם.

(37) שם ספסי"ב. וראה שם ספסא' בביאור שם הוי'.

(38) ספסי"ג שם.

(39) ולפי' צ"ל (ראה לעיל הערה 32) דלצדדיו קטני, דמשיכ' מלת „שם“ על חסין וצור (ועד'ו בנוגע לדיון צדיק חנון ורחום) פי' תוארים: ועל אדני אלקים כ"י אהי — פי' שמות.

(40) עה"פ כאן. וראה גם רבינו בחי'.

(41) ברש"בם (פסוק טו) וחזקוני כאן משמע (וראה גם ראב"ע פסוק טו), שהי' ואהי הוי' שם אחד. וכן מפורש ברמב"ן (ומבאר בבחי' וטור הארוך כאן. וראה מ"ש הרמב"ן בפי' דברי הת"א (אבל בחי' שלפניו אין גירסא זו). ולהעיר מל' הכוזרי (שבהערה 26): אהי אפשר שיהי' מן השם הזה (היינו שם הוי').

(*) ובראב"ע שם דשניהם שמות העצם.

וביחד עם זה זעט מען, כנ"ל, אַז די אַנדערע שמות רעכנט דער רמב"ם אַלס שמות שאין נמחקין, און דוקא „אהי אשר אהי“ (כאָטש אויך ער, לפי הנ"ל, איז איינער פון די שמות) איז ניט פון די שמות שאין נמחקין.

ה. ויש לומר הביאור בזה⁴⁹:

דער רמב"ם אין מורה נבוכים דאָרט איז מפרש ומבאר „אהי אשר אהי“, וז"ל⁵⁰: וזה השם נגזר מן היה והוא המציאות . . . והסוד כלו הוא בשנותו המלה בעצמה המורה על המציאות בענין התאר כ"י והושם השם הראשון והוא המתואר אהי והשם השני אשר תארו בו אהי והוא הוא בעצמו וכאלו הוא הראה שהמתואר הוא התאר בעצמו והי' זה באור ענין שהוא נמצא לא במציאות . . . הנמצא אשר הוא הנמצא⁵¹ כלומר המחוייב המציאות.

דאָס הייסט — דער רמב"ם איז מפרש אַז „אהי אשר אהי“ איז ניט אַ שם

(42) כמפורש בדבריו בספסי"ב שמפרש הטעם לזה שמבאר שם אהי אשר אהי בהמשך לשם הוי': למה שכזה מן העיון הדק אשר אנחנו בו ר"ל הרחקת התוארים — ראה פי' שם טוב שם. ולקמן בפנים.

(43) ראה (ע"ד הקבלה והחסידות) בביאור שם „אהי“: מגיד מישרים להבי' ס"ס בראשית (מהד"ק). שערי אורה להר"י גיקסליא שער א' בתחלתו ושער י"ד. פרדס שער כ פ"א"ב ועפ"י רמונים שם (וראה גם הנסמן בהערה 41). ועוד. וראה ספר הליקוט'ים — דא"ח צ"צ וספר הערכים חב"ד (ח"א) — ערך אהי.

(44) וראה הלשון בהוצאת קאמפ.

(45) בקאמפ. מצוי שלא במציאות . . . המצוי אשר הוא המצוי (ועד'ו הוא השינוי בין העתקת תיבון וקאמפ לעיל שם פנ"ז). ותרגום זה נראה יותר, ועד'ו לשון הרמב"ם בריש הל' יסודי התורה. וראה „הדיון על הרמב"ם (קתה), ברוקלין תשמ"ה) הערה 30.

די אנדערע שמות⁵¹, אזוי ווי אדני-אל אלקים אלקי צבאות זיינען מתאר (ניט די מציאות פון דעם אויבערשטן, נאר) ווי ער ווערט נתגלה דורך זיינע כחות ופעולות (בלשון המדרש: לפי מעשי אני נקרא) — ווי ער איז שייך צו השפעה: אדני מלשון אדנות⁵², אתה אדון לכל בריותך⁵³, אלקים — תקיף⁵⁴ ואמיץ אשר לו היכולת בעליונים ובתחתונים⁵⁵, אדער תקיף⁵⁶ בעל היכולת ובעל הכחות כולם⁵⁷ (ועדו בשאר השמות).

ואפילו שם שדי וואס דער רמב"ם זאגט⁵⁸ אז ער קומט פון ווארט, דיי, והשייך בענין אשר, כמו שכבר, ויהי ענינו אשר די, הכוונה בזה שהוא לא יצטרך במציאות מה שהמציא ולא בהתמידו לזולתו, אבל מציאותו יתעלה מספקת בו⁵⁹ (אז דער אויבערשטער דארף צו קיינעם ניט, אַנקומען אויף צו ממציא זיין און שטענדיק אויפהאלטן דאס וואס המציא)⁶⁰ — איז דאס אויך ווי דער שם (שדי) באציט זיך צו מה

וועלכער איז מתאר א כח ופעולה פון דעם אויבערשטן, נאר עס ברענגט ארויס אז דער, מצוי — פאראנענקייט — פון דעם אויבערשטן איז לגמרי ניט אין דעם אופן פון, מצוי ווי בא נבראים: די מציאות פון אלע נמצאים איז א חידוש — זיי זיינען נמצא און עס איז שייך אז זיי זאלן ניט זיין נמצא און נאכמער — אזוי איז טאקע געווען (קודם שנמצאו מאמתת המצאו): משא"כ דעם אויבערשטן, מצוי איז מחוייב המציאות.

און דאס דריקט אויס דער שם, אהי אשר אהי — הנמצא אשר הוא הנמצא כלומר המחוייב המציאות, א מציאות וועלכע מוז זיין, מציאות מצד עצמו.

און דאס איז מוכרח (א ראי) מצד השכל, ווי דער רמב"ם איז ממשיך⁶¹, וזה אשר יביא אליו המופת בהכרח שיש דבר מחוייב המציאות לא נעדר ולא יעדר. ענין המציאות איז מכריח אז עס איז דא א, מצוי וואס ער איז מחוייב צו זיין און עס איז ניט שייך ער זאל ניט זיין. ובלשון הרמב"ם בספרו היד⁶², אמיתת המצאו⁶³.

ו. עפ"י קומט אויס אז עס איז פאראן א חילוק עיקרי צווישן דעם שם, אהי אשר אהי און די אנדערע שמות:

- (51) ראה מר"ג שם פס"א ופס"ג.
- (52) מר"ג שם פס"א. ועדו כחשודע אויח ס"ה.
- (53) ב"ר פ"ז, ד.
- (54) שו"ע אדה"ז חו"ח סו"ח — וצע"ג דפסק כהטור ולא כהשו"ע (דהב"י) — ראה לקמ.
- (55) שו"ע או"ח שם.
- (56) וראה מר"ג שם רפ"ב. ח"ב פ"ו. ובפס"א שם כללו עס שם דייין צדיק רחום וחנון (כנ"ל הערה 32).
- (57) כלם הם מבוארי הכללות והגזרה (ראה מפרשים שם).
- (58) שם פס"ג.
- (59) ובקאפא: שאינו זקוק בהמצאת מה שהמציא ולא בהתמידת קיומו לזולתו, אלא מציאותו יתעלה די בכך.
- (60) ולא כבחגיגה (יב, א): שאמרתי לעולם די. ובפרס (שער י"ט פ"א) ד, שם שדי מורה על שהוא שורד המערכות.

- (46) בביאור ענין אהי אשר אהי שהוא מחוייב המציאות — ראה גם רל"ג ואברבנאל פרשתנו.
- (47) עיקרים מאמר ב פכ"ז. ועוד. וראה לקמן הערה 60.
- (48) במר"ג שם.
- (49) לא רק דהבריאה מוכיחה שישנו בורא.
- (50) ריש הל' יסוה"ת.
- (51) ואף שהתחלת ההלכה, יסוד היסודות ועמוד החכמות הוא ר"ת הוי" (שם הגדולים להחיד"א מ' רמב"ם בשם ר' דוד הנגיד נכד הרמב"ם) ולא אהי יל כי רצה לרמוז שם קדוש שם העצם שם המפורש (ראה גם הדרן הנ"ל הערה 36). ואכ"מ.

שים הטהורים שנקרא בהם הקב"ה:⁶⁵
זייער תוכן איז צו מתאר זיין די
פעולות און התגלות פון קדוש אני —
אויבערשטן, דעריבער זיינען זיי שמות
קדושים, אפגעטיילט פון שאר ענינים —
חול.

ומובן אז קדושה והבדלה איז שייך
צווישן זאכן וועלכע האבן (עכ"פ עפעס)
א שייכות צווישן זיך.⁶⁶

לדוגמא — מ'זאגט נישט אז א סברא
שכלית איז קדוש ומובדל פון אן אבן.⁶⁷

ובמכש"כ דער שם אהי אשר אהי,
וואס באציט זיך צו דעם אויבערשטן ווי
ער איז בפני עצמו מצד עצמו, אמיתות
המציאות, לא במציאות נמצא כלל.⁶⁸ איז

65 לשון הרמב"ם הל' יסוהית רפ"ו.

66 ראה הניא ח"ב פ"ט.

67 כיא בשם המושאל ובדוחק גדול.

68 ועצ"ע — הרי עפהגל שם אהי הוא קדוש
ומובדל מן השמות, ועד קה"ק לגבי קודש. ואולי
י"ל — א) דכונות התואר שמות קדושים הוא בערך
הבריאה — ולא ביניהם (שלכן אינו מחלק בין הרי
(ואד') (לשאר השמות). ב) חילוקי מדרגות בקדושה
היז כאשר ישנו ערך ביניהם, ע"ד עשר קדושות
שבא"י עד לקה"ק (כלים פ"א מ"ז ואילך). כהן הדיוס
וכר וכה"ג (ראה דה"א כג, יג: ויבדל אהרן להקדישו
קדש קדשים). משא"כ שם אהי שקאי על אמיתות
המציאות שאינו בסוג וגדר הנמצאים, גם לא
דהארות וגילויים — כפי שמתגלה בהשמות (ראה
המשך תרס"ז ע"י תלב) וסוד"מ תשי"א (ע' 39 ואילך)
דמ"ש הרמב"ם (הל' יסוהית פ"א הי"ד). הוא לבדו
האמת ואין לאחר אמת כאמתות... אין שם מצוי
אמת מלבדו כמותי — שולל גם מציאות האור (כי
רק העצמות הוא מחוייב המציאות שמציאותו
מעצמותו). ולהעיר ג"כ מהמבואר בכ"מ (ראה ד"ה
שובה תרפ"ז. ד"ה צעקו תרפ"ח. ד"ה אלקי נשמה
תרצ"ט) דאמיתות ענין דאין ערוך לך" הוא דוקא
לגבי בחי העצמות כי אופן מציאותו של האור הוא
כאופן המציאות שבעולמות ולא כמו ענין אמיתות
המצאו מה שהעצמות הוא אמיתות המציאות
במציאות בלתי נמצא.

וראה פרדס (שער כ') ועסיס רמונים שם מה דשם
אהי נהגה דשם אהי אינו מורה על שום פעולה

שהמציא, זיין פעולה אין דער בריאה
איז באופן. שהוא לא יצטרך במציאות
מה שהמציא כ"י לזולתו.

משא"כ. אהי אשר אהי רעדט וועגן
דער מציאות פון אויבערשטן ווי ער איז
מצד עצמו ובעצמו.⁶⁹ אז ער איז מחוייב
המציאות, אמיתות המציאות, ער גע-
פינט זיך אין אן אופן פון. בלתי מציאות
נמצא.

ז. עפ"ז איז מובן דער חילוק צווישן
די אנדערע שמות קדושים שאין נמחקים
און. אהי אשר אהי:

דער גדר פון קדושה איז — אויסגע-
טיילטקייט (קדוש ומובדל) פון
אנדערע זאכן, דורך זיין קשר מיט מקור
הקדושה — כי קדוש אני.⁷⁰ לדוגמא:
ארץ ישראל ווערט אנגערופן ארץ
הקודש, ווייל דאס איז. ארץ אשר גי'
תמיד עיני ה' בה מרשית השנה ועד
אחרית שנה.⁷¹ דער בית המקדש —
בית אשר תבנו ל', ושכנתי בתוכם.⁷²
אז ארט פון גילוי שכינה.

עד"ז איז אויך בנוגע די. שמות הקדו-

60 במהר"ל (גויא עה"ם וגבורות ה' פכ"ה). כי
שם אהי מורה על שהוא יתברך הרי שמאנו מתקיים
הכל כמו שנמשך מן העיקר קיום הכל, משא"כ שם
הרי מורה שהוא נבדל מכל הנמצאות ולא נתלה
בשום נמצא כ"י. ע"ש בפרטיות. אבל במר"נ פס"ג
(וכן בהמקומות שבהערה 46) מפרש רק שקאי על
עצמותו שהוא נמצא לא במציאות כנ"ל בפנים. וראה
גם גבורות ה' שם (קירוב לסוף הפרק), שמפרש בשם
אהי אשר אהי. הנמצא אשר לא נודע ממנו רק
שהוא הריה ולפיכך נקרא שמו אהי כלומר הריה...
אשר אהי ר"ל שהוא הריה פשוטה בלבד וזהו אשר
אהי.

61 ראה תרי"ב ופרש"י ר"פ קדושים. ובכ"מ.

62 שמיני יא, מד. מה. וראה קדושים יט, ב. כ,

כו.

63 עקב יא, יב.

64 ישע"י סו, א.

64* תרומה כה, ת.

מצד דעם ניט שייך כלל מחלק זיין צווישן נמצא פון קודש און נמצא פון חול.

ח. ענין הנ"ל — אז „אהי אשר אהי“ איז (לויט די גירסא אין „יד“ פון רמב"ם) ניט קיין שם קדוש, שם שאינו נמחק, ווייל ער ווייזט אויף מחוייב המציאות, אמיתות המצאו — שפיגלט זיך עס אפ בנוגע א (הלכה —) ענין אין הנהגת האדם:

די גמרא זאגט⁶⁶, „הקורא הלל בכל יום הרי זה מחרף ומגדף“, און רש"י איז דאס מפרש: „שנביאים הראשונים תיקנו לומר בפרקים לשבח והודי' כי וזה הקורא תמיד בלא עתה אינו אלא כמזמר שיר ומתלוצץ“.

ומדה כי אם על הוראות ההעלם אבל אינו מורה על גלוי שום דבר ולפיכך מותר להגות אותו כי הוא מורה העלמו וסבת רוממותו (עסיס רמונים שם). ועפ"י מתרץ בפרסם שמי מה דעם בן ד' שהוא בתי' אינו נהגה באותיותיו, ושם אהי נהגה, כי „אם הי' שם בן ד' נהגה באותיותיו הי' מראה כי האצילות מושג וזה אין ראוי לרוב העלמו ולכן אנו הוגים אותו בדיכול כי השגת התי' הוא במלכות“ (פרדס שם ספ"א. וראה בביאור יותר בפ"ב שם ועסיס רמונים שם).

ועפ"י שם מוכן החילוק בין שם אהי לשם הוי' (שאינו נמחק) גם לפירוש הרמב"ם בשם המפורש (מרנ שם פס"א).

ועצמ' והסברה רבה, כי: (1) הוי' נק' (גם) שם העצם (שעדי' בקה"ק — מקום עצומה), (2) עאכ"כ השם הוי' כשהוא בלי נקודות (פרדס שם פ"א), (3) גם שם אהי לכאורה — (ובפרט ע"פ המדרש דאדי' — ע"פ מעש' פועל) שפע"ז מובנת בפשטות נחמת בני ע"י הודעה זו), (4) ביאר אדה"ז דש"ש שגור בפי כל — היינו עצומה (תרא יד, ב. מאמרי אדה"ז: תקס"ה (ח"א) ע"י יב: ענינים ע' סח. ע. ועוד). ואכ"מ.

(69) שבת קיח, ב.

(*) וראה מגיד מ'שרים שם ושאר מקומות שבהערה 43.

איז ידועה"י די שאלה אין דעם: פאר- וואס זאל מען ניט זאגן הלל בכל יום? פון די ענינים אין אמירת הלל איז צו אויסדריקן א שבת והודי' צום אוי- בערשטן פאר די נסים וואס ער האט גע- טאן, און דאס איז שייך יעדער טאג — ווי מען זאגט „עלי' נסיד שבכל יום עמנו! נאך מער: אויך טבע גופא בא- שטייט באמת פון „נסים“ רבים מתמי- דים ותכופים כו“.

שטייט אויף דעם דער ביאור⁷⁰, אז ווי- באַלד „בעל הנס אינו מכיר בנסיו'“, האט דעריבער קיין ארט ניט צו זאגן אויף דעם הלל — ווייל הלל איז אויף א נס גלוי דוקא.

מען דארף אָבער הסברה: ידוע ומוכן אז די התהוות ובריאה יש מאין איז א נס און נאך א פיל גרעסערער נס ווי דער נס פון קריעת ים סוף; ווי דער אלטער רבי זאגט אין תניא⁷¹ אז בריאה יש מאין „היא למעלה מהטבע והפלא ופלא יותר מקריעת ים סוף“ — און וויבאלד אז דער אויבערשטער איז „מחדש“ בכל יום תמיד מעשה בראשית“ — (בכל רגע ורגע), איז פארוואס זאל זיין אפגע- פרעגט צו זאגן הלל יעדן טאג, אפגעבן א שבת והודי' פאר דעם נס ופלא פון „המחדש“ בטובו בכל יום תמיד מעיב? — ועאכ"כ דער וואס דערהערט דעם ענין⁷²?

(70) יהל אור (אזה"ת לתהלים) ע' קנדה. וראה מדרש תלפיות אות ה' ענף הלל הגדול.

(71) נוסח ברכת מודים שבשמיע. וראה יהל אור שם ס"ע קנן ואילך.

(72) יהל אור שם ע' קנן מחכמי המחקר. וש"נ.

(73) נדה, לא, א.

(74) שער היחוד והאמונה פ"ב.

(75) נוסח ברכת יוצר (בתחלתה וסופה).

(76) ע"ד הנגלה אינה קושיא (כ"כ) וכמ"ש ביהל

אור שם (וראה גם מדרש תלפיות שם). כי ענין הלל נתקן על הנס שנראה לכל.

באמת, אויך מצד בכח — מחויב המציאות.

און דערפאר, אפילו איינער וואס דערהערט ווי די בריאה יש מאין איז א פלא (גדול) יותר מקריעת ים סוף, און ווי דאס איז „בכל יום תמיד“ ועדיו „בנשימה שאדם נושם“ — ווערט ניט באַ עם בפועל א יציאה מגדרו וטבעו צו זאגן הלל אויף דעם — ווייל בפועל איז ניטא קיין שינוי, דער פועל איז תמיד במעמדו ומצבו.

י. עיפ כהנ"ל יש לתווך בין פירוש הרמב"ם אין אהי אשר אהי מיטן פירוש הגמרא „אני הייתי עמכם בשעבוד זה ואני אהי עמכם בשעבוד מלכות“:

„אני הייתי עמכם בשעבוד זה“ מיינט ניט אז ער געפינט זיך דארטן אין אן אופן אז דאס „רירט אים ניט אן“ — ער שטייט מובדל פון דעם שעבוד — נאר, כביכול, דער שעבוד „רירט“ אן דעם אויבערשטן, ווי רש"י איז מדייק „אהי עמם בצרה הזאת“, ומקרא מלא דיבר הכתוב „בכל צרתם לו צרי“.

און דער ענין איז מצד שכינתא ששוכנת ומתלבשת⁸¹ ביז למטה מטה ביותר — ווערט שכינה (עמהם⁸²) בגלותא⁸³ — משאכ זיא דאצילות⁸⁴

ועדיו קשה — מ'דארף זאגן הלל בכל יום כמאמר רז"ל „על כל נשימה ונשימה שאדם נושם צריך לקלס לבורא מיט כל הנשימה תהלל ייה כל הנשימה תהלל ייה“.

ט. וייל הביאור אין דעם:

דער ענין פון א נס איז — אן אויסגע-טיילטע — אויפגעהויבענע⁸⁵ — הנהגה, אין וועלכער עס ווערט אנטפלעקט ג-טלעכקייט. ד.ה. אז פריער — פאר דעם (נס) איז געווען א מצב והנהגה וואו אלקות איז ניט בהתגלות, און דער-נאך איז געווארן א שינוי, אז אלקות איז דארט נתגלה געווארן דורכן נס, וואס איז למעלה מגדר הטבע.

און בשעת א איד דערזעט די הנהגה נסית רופט עס ארויס ביי אים אמירת הלל, ער הויבט זיך אויף למעלה פון „וואכעדיקייט“ און איז משבח דעם אויבערשטן.

משאכ דער ענין פון בריאה יש מאין — אדער נשימה שאדם נושם — איז תמיד, בפועל איז ניטא אז מציאות אלו זאלן זיין בטל — איז מצד הכפועל ניט שייך אין דעם א שינוי והבדלה בין מצב למצב — מעין הנ"ל באהי אשר אהי⁸⁶ אבער בחילוק עקרי: דארט איז עס

(81) החיבור עם פירוש המדרש באהי אשר אהי (אני נקרא לפי מעשי) מובן עממיש בגבורות ה' (לפירושו הנ"ל סוף הערה 60) דמסים שם „ומאחר שהוא הוי פשוטה לכך אין לו יתברך שם קבוע רק לפי המעשה של אותה שעה. ועפי' מובן גם לפירוש הרמב"ם.

(82) ישע"י סג, ט.

(83) תניא פמ"א (נז, ב).

(84) מגילה כט, א. ספרי ס"ט מסעי.

(85) זח"א קנ, ב. וראה גם זח"א צ, ב. קצו, ב.

ובכ"מ.

(86) עולם האחדות, כולו טוב. וראה תירא ס"ט תרומה.

(77) ב"ר פ"ד, ט. ועדיו בדב"ר פ"ב, לו.

(78) וראה גבורות ה' הקדמה שני. נתיבות עולם

(מהר"ל) נתיב העבודה פ"ז. מדרש תלפיות שם.

(79) כמשינ' (ישע"י סב, יד). שם מט, כב: (הרימו

נס, ארים נסי (פרש"י יתרו כ, ח). וראה סדור מד,

סע"ב. אהיה בשלח ד"ה ויבן. ועוד.

(80) להעיר ממשנית (ראה רד"ה החדש תרס"ז

ובסופו. לקושי ח"ז ע' 153 הערה 43. ושינ') שחתמיוות שבהנהגת הטבע שרשה מאני ה' לא

שנית, „אמיתות מציאותו ית' (ל' העקידה פ' בא

שער לח בתחלתו) שלמעלה מכל ענין וגדר של

שינוי.

ווייל אז דאס איז אויך וואס דער שם
אהי אשר אהי איז נתגלה געווארן צו
משה'ן בעת ההתגלות אליו, בלבית אש
מתוך הסנה⁹⁰ — ווייל די התגלות
השכינה, מתוך הסנה⁹¹ לערנט אז אפילו
סנה⁹² — איז, אין⁹³ מקום פנוי בלא
שכינה.

(משיחות ש"פ שמות וש"פ ורא תשמ"ג)

ובפרט⁹⁴ כתר איז, לא (באלף) צר⁹⁵,
משא"כ מצד דעם שלא בערך פון דעם
— מצד, אהי אשר אהי⁹⁶:

די מדריגה אין אלקות וואס איז פאר-
בונדן מיט די שמות הקדושים שאין
נמחקים — דהיינו ווי דער אור אלקי איז
מאיר דורך די שמות הקדושים — איז
מצד דעם, בלי הגבלה⁹⁷ פון אלקות קען
דער אור אלקי זיך געפינען אומעטום
אויך בגלות, איז ער אבער דארטן ניט
עמכם בשעבוד⁹⁸, עמם בצרה הזאת⁹⁹,
נאר אין אן אופן פון אפגעטראגנקייט
לא צר באלף:

משא"כ, אהי אשר אהי¹⁰⁰, מחוייב
המציאות, איז, עמם בצרה זאת . . עמם
בשעבוד שאר מלכיות¹⁰¹ —

(90) פרשתנו ג. ב.

(91) וראה פרשי שם: מתוך הסנה ולא אילן אחר
משום עמו אנכי בצרה. וראה שמור' שבהערה
הבאה. תנחומא פרשתנו יד. מכילתא דרשב"י
פרשתנו ב. פדר"א רפ"מ. ועוד.
(92) שמור' פ"ב, ה.

(87) ראה יהל אור שבהערה הבאה ד. לוי' בואו
הוא בוא. ואכ"מ.

(88) ראה זח"א שם. יהל אור ע' שסא.

(89) וראה ל' רשי' נצבים ל, ג. לקו"ש ח"ט ע'

שמות ג

אומר: ה' שמר לעולם ה' זכרך לדור ודור.

דער פירוש הפשוט אין דעם פרשי' איז: וויבאלד עס שטייט „זה (דער שם הוי' וואס שטייט בתחלת הכתוב) שמי לעלם" — „חסר ויז", לערנט מען דער-פון אפ אז — „העלימהו" (לעלם — לשון העלם):

וויבאלד אבער דער פסוק איז גלייך ממשיך „וזה זכר" — אז מען „דער-מאנט" יע דעם שם הוי' — איז דערפון פארשטאנדיק, אז „העלימהו" מיינט ניט אז מען זאל אינגאנצן ניט נוצן דעם שם, נאר בלויז „שלא יקרא ככתבו", און דערפאר (זאגט רש"י) „וזה זכר" — למדו היאך נקרא (און ווי אויך) א בן חמש למקרא ווייס, אז די קריאה פון „הוי" איז „אדני".

ב. מען דארף אבער פארשטיין:

א) מ'האט שוין גערעדט כמה פעמים, אז אין רוב המקומות שטעלט זיך רש"י ניט אפ אויף חסר ויתיר, וואס דערפון איז א הוכחה, אז דער ענין פון חסר ויתיר איז ניט קיין קשיא וועלכע מוז האבן א תירוץ — ווען מען לערנט מקרא כפשוטו:

- (5) תהלים קלה, יג.
- (6) ראם כאן. וראה גם פרשי' פסחים שם (בפי' הא').
- (7) ראה ס' „כללי רש"י" (קה"ת תשמ" פרק יג (בהוצאת תנשי"א — פי"ד) (ו"י). ועוד.
- (8) ובפסוק דידן גופא נאמר „לדר דר" — חסר ויז (כמו שהעיר ברמב"ן) ורש"י לא פירשו (משא"כ לפ"י — בלדרת עולם (נח ט, יב)). — וצ"ע שלא העירו במפרשים (שראית) עה"פ ס"פ בשלת.

א. אין דער היינטיקער סדרה ווערט דערציילט, אז ווען דער אויבערשטער האט געזאגט משה רבינו אז ער וועט זיין דער שליח ה' ארויסצונעמען די אידן פון מצרים, האט משה רבינו גע-זאגט דעם אויבערשטן: „הנה אנכי בא אל בני ואמרתי להם אלקי אבותיכם שלחני אליכם ואמרו לי מה שמו מה אומר אליהם". האט אים דער אוי-בערשטער געענטפערט: „אהי אשר אהי". . . כה תאמר לבני אהי שלחני אליכם. ויאמר עוד אלקים. . . כה תאמר אל בני ה' אלקי אבותיכם גוי שלחני אליכם זה שמי לעלם וזה זכר לדור דור".

רש"י, בפירושו על התורה, שטעלט זיך אויף די ווערטער „זה שמי לעלם" און איז מפרשי: „חסר ויז" לומר העלימהו שלא יקרא ככתבו. וזה זכ-רי — למדו היאך נקרא. וכן דוד הוא

- (1) פרש"י ג, יג.
 - (2) שם, יד-טו.
 - (3) ראה פסחים ג, א (ובפרש"י). קידושין עא, א (ובפרש"י). שמ"ר כאן (פ"ג, ז).
 - (4) בצידה לדרך כאן (בשם הרמ"א ז"ל) שתיבות אלו הן ט"ס ברש"י, שהרי בפסוק הזה שניהם שם של הוי' הוא (ולא — הוי' ואדניי) ואם כן הוא תיובתא ולא סיעתא. וכ"ה בס' הואיל משה (כאר היטב) על פרש"י (להמטה משה — פראג, שעב (וצילום ממנו)) כאן, ומסיים: ובמקצת ספרים אינו [וכן ליתא בדפוס ראשון ושני דפרש"י, ובכמה כתי' רש"י שתתח'].
- אבל ראה בארוכה באר יצחק על פרש"י כאן שאין צורך לשבש הספרים, כי הכוונה בפרש"י היא (לא שזכר"י הוא שם אדני, כא) דאדני הוא „זכר"י דהוי' ע"ש בארוכה. וראה לקמן בסוף השיחה (ס"ז).
- (*) כפשטות ל' רש"י (פסחים וקידושין שם). שני שמות לימדו.